

Egy kisebbségi kultúrakutató jubileuma

A hetvenéves Gyivicsán Anna köszöntése

A magyarországi szlovák tudományosság „nagyasszonya”, *Gyivicsán Anna/Anna Divičanová* 1940. január 15-én született Tótkomlóson. Hetvenedik születésnapja előestéjén, bensőséges ünnepség keretében köszöntötték őt barátai, tisztelői, a szlovák és magyar társadalomkutatók, a kisebbségi közélet emberei a budapesti Szlovák Intézetben. Az alkalom indokolja, hogy a honismereti mozgalom is megemlékezzék a munkásságáról.

Mint a közép-európai nemzeti kisebbségek értelmiségének legjáva, Gyivicsán Anna is számos területen szolgálta-szolgálja népét, öregítve egyben hazája hírnevét. A nyelvészet, a folklór, a szociológia, a történettudomány kutatója, a szláv filológia főiskolai, majd egyetemi tanára, kisebbségügyi köztisztviselő, nemzetiségi érdekvédő, tudányszervező volt egy személyben, aki tevékenységével, emberségével, joggal vívta ki többség és kisebbség, az állampolgársága szerinti ország és a határon túli anyaország megbecsülését.

A békéscsabai szlovák gimnázium elvégzését követően, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szlovák nyelv és irodalom – történelem szakon szerzett oklevelet. 1963-tól négy évig a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán tanított, majd 1969–1974 között a Közép-Európai Társadalomtudományi Intézetben végzett kutatómunkát. Ezután a Kulturális Minisztérium nemzetiségi osztályán volt szlovák referens. 1974 óta az ELTE BTK oktatója. Emellett a hazai kisebbségi tudományosság egyik első intézményét, a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetét ő alakította meg 1990-ben Békéscsabán, és igazgatta 2002-ig, ugyanitt tudományos főtanácsadó volt az elmúlt esztendőig.

1975-ben egyetemi doktorátust szerzett a hazai szlovákság társadalmi és kulturális életének témakörében, kandidátusi értekezését pedig 1989-ben védte meg „*Anyanyelv-kultúra-közösség. A magyarországi szlovákok*” címmel. A nyelv és a kultúra viszonyáról, a kétnyelvű kultúráról írott társadalomnyelvészeti disszertációja alapján, 1997-ben a nyelvtudomány habilitált doktorává avatták. Kutatásainak középpontjában tehát a hazai szlovákok kultúrája, történelme, nyelve, irodalma, szellemi néprajza és kulturális antropológiája áll. A népi, egyházi és polgári műveltség változásait, fejlődését empirikusan vizsgálja, majd elméletileg elemzi, folyamatosan összehasonlító vizsgálatokat végez, s az említett tudományágak szintézisével alkot újat, eredetit. Saját megfogalmazása szerint így „*sikerült plasztikusabban feltárni és megérteni az etnokulturális folyamatokat*”.

Utóda az intézetigazgatói székben, *Hornokné Uhrin Erzsébet* ünnepi köszöntőjében rámutatott, hogy Gyivicsán professzor asszony „*a népi, az egyházi és magas kultúra dimenzióira fókuszál a szlovák és a magyarországi szlovák kultúra területén. A többségi és kisebbségi kultúrák kölcsönhatását, az akulturációs folyamatokat, kulturális konfliktusokat, az egyház és a kisebbség, a nemzetiség és gazdaság, a nyelv és kultúra viszonyát, a kétkultúrúságot, ill. a multikulturalitás problematikáját vizsgálja*”. Tizenkét önálló, három társszerzővel írott könyve mellett számos kiadványt szerkesztett, magyar, szlovák és világnyelvű tanulmányokat közölt, nemzetközi konferenciákon adott elő.

Legfontosabb könyvei, monográfiái közé sorolják az *Anyanyelv, kultúra, közösség* (Budapest, 1993), ennek szlovák nyelvű változata, a *Jazyk, kultúra, spoločensvo* (Békéscsaba–Budapest, 1999), *A magyarországi szlovákok. The Slovaks of Hungary. Slováci v Maďarsku* (Krupa András társszerzővel, Bp. 1997, 1998, 1999), a *Dimenzie národnostného bytia a kultúry* (Békéscsaba 2002), valamint *A nemzetiségi lét és kultúra dimenziói* (Békéscsaba 2003) címűeket. Magyarország első modern szlovák kutatójékként meghatározó szerepet töltött be a népcsoportjáról szóló ismeretek beemelésében a nemzet-

közi tudományos életbe, továbbá a magyar-szlovák társadalomtudományi kapcsolatok kiépítésében és elmélyítésében.

Sohasem vonult elefántcsonttoronyba, hanem számos társadalmi tisztséget is vállalt. 1990–1996 között rábízták a Magyarországi Szlovákok Szövetségének a vezetését. Saját intézete tudományos tanácstagsága mellett, a Szlovák Tudományos Akadémia Etnológiai Intézete Tudományos Tanácsának, az MTA Néprajzi Bizottságának és Habilitációs Vizsgabizottságának is tagja, hasonlóképpen a Néprajzi Revue és a Slovenský národopis folyóiratok szerkesztőbizottságához. Ismert róla az is, hogy a magyarországi szlovákok néprajzát bemutató kötet sorozatot szerkeszti, illetve társszerkeszti, a Magyar és a Szlovák Néprajzi Társaság pedig a tiszteletbeli tagjául választotta. Munkásságát több szakmai elismeréssel jutalmazták itthon és Szlovákiában, ilyen többek között a Kisebbségekért díj, a Pro Ethnographia Minoritatum, a Pro Renovanda Cultura Hungariae és a Pázmány Péter díj, de Tótkomlós is díszpolgári címet adományozott neves szülőföldjének.

„Bármelyik oldalról értékelve alkotómunkásságát, egyetemesen megállapítható, hogy egységes alapja van, s ez pedig a szlovákjaink, különösképpen a szülőföldi, tótkomlói szlovákok iránti szenvedélyes szeretete. Értük, miattuk dolgozik, küzd, fáradozik (...) elszántan hiszi, hogy munkái is segítenek abban, hogy ők megőrizzék, és pozitívan értékelik kultúrájukat” – hallhattuk a jubileumi rendezvényen Krupa Andrásról, aki három évtized óta a munkatársa. Ugyanő emelte ki a példamutató kollegialitását, kiváló pedagógusi erényeit. Hogy mennyire szerették a hallgatói, annak az ELTE Szláv Filológiai Intézetének mai professzora, Kiss Szemán Róbert is hangot adott: „Egyetemi előadásai során nyilvánvalóvá tette számunkra, hogy nemcsak a többnyelvűség és többkultúrúság a fontos, hanem legalább ilyen jelentősége van annak, hogy a hallgatók más szakterületek felé is tájékosodjanak az érdeklődési körüket (...) olyan természetességgel ugrált az egyik kultúrából a másikba, váltott egyik témáról a másikra, asszociált egyik művészeti ágról a másikra, hogy úgy éreztük, végzetesen lemaradtunk a követésében (...) a nyolcvanas évek magyar társadalmában ritka volt a teljes szabadság érzése – Gyivicsán Anna szellemi értelemben ezzel ajándékozta meg diákjait.”

Gyvicsán Annát a hazai és szlovákiai tudományos élet jelesei a 70. születésnapján köszöntő könyvvel lepték meg.¹ A hatodfélszáz oldalas, többnyelvű tanulmánykötetnek *Az identitás összefüggései/Kontexty identity* címet adták. Benne 63 szerző 58 írása található, zömük szlovák és magyar, de akad köztük cseh, angol és horvát szakember is. Szakma szerint néprajzosok, folkloristák, nyelvészek, irodalomtörténészek, szociológusok, antropológusok és történészek, de földije, a költő Juraj Dolnozemský/Antal György verssel is köszönti. A könyv gyakorlatilag minden, az ünnepelt által művelt tudományterületet felölel, szerkesztői *Eva Krekovičová, Uhrin Erzsébet/Alžbeta Uhrinová* és *Zsilák Mária/Mária Žiláková*.

Gyvicsán Annát a Honismereti Szövetség a 90-es évek elején nemzetiségi honismereti bizottság vezetésére kérte fel, amit – hasonlóképpen a többi társadalmi megbízatásához – becsülettel ellátott. Jómágnak legalább negyedszázada van szerencsém ismerni és tisztelni a kutatói, tudományos szervezői, oktatói meg közéleti munkásságát. Sokakkal egybehangozón állíthatom, hogy szülőföldjéhez, nemzetiségéhez, hazájához hű emberként viselkedett minden helyzetben, sohasem ült fel semmiféle konjunkcióra „lovára”, meg tudta őrizni objektivitását és lojalitását, éppen ezért vívhatott ki megbecsülést, tartják hitelesnek, úgy itthon, mint határainkon túl. Tartsa meg az Isten jó egészségben, hogy még sokáig részletesse mindkét népet kiváló előadásokban és olvasnivalókban!

Székely András Bertalan

Siska József Balassa Iván-emlékermes

A Bodrogközi Művelődési Egyesület a Bodrogköz-kutatás és a terület megismerése terén nyújtott kiemelkedő teljesítmény elismerésére emlékérmes alapított, mely a kiváló tudós, etnográfus Balassa Iván nevét viseli. A Balassa Iván Emlékérmes 5. alkalommal adták át 2009. december 4-én, Sárospatakon, a Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma Múzsák Templomában. Az emlékérmes 2009-ben *Siska József* etnográfus kapta. Az ünnepségen Fehér József, a sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Múze-

¹ A könyv tartalmát ld. a 108. oldalon (Szerk.)

um igazgatója mondott laudációt a kitüntetetről. Siska József a Bodrogek szülötte: 1947. szeptember 12-én született Dámócon. A középiskolát Sárospatakon végezte, majd a Felsőfokú Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakiskola áruforgalmi tagozatán szerzett felsőfokú technikai végzettséget. 1987-ig a kereskedelem különböző területein tevékenykedett, de mellette néprajzi anyagot gyűjtött a Bodrogek-ből, s eredményesen vett részt helytörténeti és néprajzi pályázatokon. A megye honismereti mozgalmának is kiemelkedő személyisége volt. 1981-től publikál folyamatosan. 1987-ben kinevezték Szerencsen a Zempléni Múzeum vezetőjévé. A múzeumi anyag gondozása, az állandó kiállítás létrehozása mellett sorra közölte történeti és néprajzi írásait a Bodrogek-ről, a vidék történelmének és néprajzának számos kérdéséről nélkülözhetetlen munkákat jelentetett meg. 1998-ban kiváló eredménnyel szerzett néprajzos diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Siska József szakmai és emberi teljesítménye okán méltán kapta meg a Bodrogek kutatásának elismerésére alapított díjat. Siska Józsefnek szívből gratulálunk és köszöntjük őt barátja, Mihályi Molnár László: *A föld ígérete* című versével:

*Ha itt születél
érintsd meg a földet
s ha érted még
szavát
mindent elmesél
megtudhatod
titkát is a rögnek
s érezheted majd
tápláló vizét
de néma lesz
ha mindezt elfelejted
hogya a látszat
neked ennél többet ér
már hiába nős
lombnak a fára
nem leszel gyökér*

F.J.

Tisztújító közgyűlés a Karácsonyi János Honismereti Egyesületben

2009. december 11-én tisztújító közgyűléssel zártuk az évet az Egyesületben. A szakmai és pénzügyi beszámolókat igen tartalmas évről szóltak. A 2009. év ismét bebizonyította, hogy össze tudunk fogni jó célok érdekében. A megvitatás után a tagság egyhangúlag fogadta el a beszámolókat. Ezután az elnök – Fabulya Lászlóné – megköszönte a tagok munkáját, és dr. Jároli József alelnökkel egyetemben megerősítette azt az óhaját, hogy szeretnék átadni a vezetői stafétát, de a honismereti munkától nem kívánnak távol maradni.

A továbbiakban a jelölő- és a szavazatszámoló bizottság vette át a terepet.

A tisztújítás eredménye: Tiszteletbeli elnökünk: *Dr. Krupa András* (Békéscsaba); elnök: *Szelekovszky László* (Békéscsaba); alelnökök: *Burainé Murányi Magdolna* (Dévaványa) – titkársági feladatok; *Fabulya Lászlóné* (Békéscsaba) – országos elnökségi tag; *Bozó Vilmos* (Kevermes) – elektor, pályázati szakértés; *Dr. Szabó Ferenc* (Gyula) – szakmai szakértés; országos küldött: *Fabinyi Gáborné* (Orosháza), felügyelőbizottság: *Nagy Ferencné* (Békéscsaba), *Godáné Nagy Márta* (Kondoros), *Kiss Horváth Sándor* (Orosháza).

A régi elnökség gratulált és jó munkát kívánt a részben új elnökségnek, akik megköszönték a bizalmat és ígéretet tettek, hogy hasonló szinten folytatják az eddigi tevékenységet. Hangulatos, *dr. Sicz György* és felesége által főzött banyagulyás vacsorával zárult a közgyűlés.

Fabulya Lászlóné

Dr. Tóth Béla

Ismét elment egy Ember. Mély fájdalommal búcsúzunk a honismereti mozgalom egyik jeles személyiségétől, *dr. Tóth Bélától*, aki 2010. január 17-én, életének 69. évében elhunyt. Hamvait családja, barátai és munkatársai körében 2010. február 3-án búcsúztattuk a Fiumei úti temetőben.

Élete, szakmai eredményekben gazdag pályája Debrecenben indult. Már középiskolás diákként érezte, később tudatosan vállalta, hogy feladata mások tudásának, ismereteinek gyarapítása, gazdagítása, a kisebb-nagyobb emberi közösségek összefogása. Tudatosan választotta a debreceni egyetemen a magyar-történelem szak mellé harmadikként fölvetett népművelés szakot. Legadás professzorok oltották belé a az emberi tartást, amit egész élete, munkássága során hasznosított.

Az egyetem elvégzése után ifjúsági kulturális ügyekkel foglalkozó munkatárs lett, de a jól induló pályára néhány hónap után döntő fordulatot vett: leánya megkeresztelése miatt „büntetésből” Hajdúszoboszlóra került előadónak a művelődési házba. Igazgatója ösztönzésére kerékpárra ült, hogy megismerje a várost, amely ekkor még igazi cívis város volt a Hortobágy szélén. A beszélgetések, az akkor még működő Bocskai Olvasókör rendezvényei, a helytörténeti múzeum kincsei életre szóló municiót adtak számára. A népművelő munka tartalmasabbá tettele vezérelte annak a negyven kérdést tartalmazó kérdőívnek a kidolgozásában, amely megközelítő teljességgel igyekezett felmérni a lakosság iskolázottságát, művelődési igényeit. A mintegy ezerötven kérdésű összesítése új művelődési formák létrehozását tette lehetővé számára. Ekkor és itt – ismerkedve a város XIX. századtól gazdagodó, színesedő kulturális életével – találkozott a honismereti kutató-gyűjtő munka fontosságával. A még élő olvasóköri, dalárda, színjátszó körökkel beszélgetve anyagot gyűjtött az 1948 előtti civil szerveződésekéről, bővítve az ismeretanyagot levéltári, múzeumi kutatómunkával, a város kulturális életére vonatkozó iratok tanulmányozásával.

Nagy hittel és lelkesedéssel kezdték újjászervezni munkatársaival az olvasókört, ismeretterjesztő előadásokat, irodalmi programokat rendeztek a városhoz tartozó tanyasi iskolában. Beindították a rövidesen nagy látogatottságnak örvendő diákklubot, a pályakezdő diplomások klubjában hetente tartottak előadásokat, beszélgetéseket, szerveztek kirándulásokat. Az irodalmi színpad összeállításával segítették a középiskolások irodalomtanulásának színesebbé tételét. Megörökítették a szoboszlói hajdan volt eseményeket, művészi feldolgozásban megjelenítve az irodalmi színpadon. Kiállításokkal hozták közelebb a lakossághoz a képzőművészetet. E sokrétű munka eredményeként néhány év alatt elérték, hogy az ország egyik legsokoldalúbb kulturális intézményévé vált a művelődési központ. A mindennapi munka mellett azonban nem hagyott fel a kutató munkával, beleásta magát Hajdúszoboszló XIX. századi kulturális életébe. A hatalmas mennyiségű ismeretanyag készítette doktori disszertációja megírására is.

Első sikerei színhelyét 1973-ban hagyta ott – a megyei tanács művelődési osztályára nevezték ki művelődési otthoni előadónak. Nagy tervekkel és lelkesedéssel, elképzelésekkel látott munkához, de rövid idő után rá kellett jönnie, hogy sem a tanácsi rendszer, sem a politika nem kedvez tervei megvalósításának. A *Szülőföldünk Magyarországon* címmel kezdeményezett, az egész országra kiterjedő honismereti rendezvénysorozatra vonatkozó javaslatát egyetlen kategorikus *nem* szóval utasították el. Felismerve, hogy tanácsi alkalmazottként nem sikerül sok tervét megvalósítani, elfogadta a közben felkínált egyetemi állást, és lett a Kossuth Lajos Tudományegyetem Népművelődési Tanszékének adjunktusa. Rövid idő alatt befejezte *Az iskolán kívüli művelődés egy alföldi mezővárosban 1867–1945 között* című doktori disszertációját is.

Az egyetemi oktatás mellett – immár magánemberként – újra próbálkozott élete egyik legnagyobb sikerét hozó honismereti munkával. Elképzelése az volt, hogy a megye minden kistelepülését megkeresve olyan mozgalmat indítanak, amelyben bemutathatják szellemi és tárgyi értékeiket, hagyományukat, gyűjtőmunkát végezhetnek életük minden vonatkozásáról. Tervei megvalósításához partnerre talált a Hazafias Népfront Megyei Bizottságában és elindították útjára a „*Hortobágytól Sárrétig*” elnevezéssel azt a több éven át tartó mozgalmat, amivel olyan értékeket sikerül feltárni, aminek hatására megpezsdültek az addig alvó falvak, s bekapcsolódtak a nagyobb települések is. Melléjük állt szakmai háttérrel a Déri Múzeum *Dankó Imre* lelkes támogatásával, *Vajda Mária* néprajzos helytörténeti gyűjteményvezető, a művelődési intézmények teljes apparátusukkal. Munkája eredményeként választották a megyei honismereti bizottság titkárává is, mely megbízatásával még több lehetősége nyílt a helytörténetírás, a helyi kiadványok elkészítésének ösztönzésére, megjelentetésének szorgalmazására.

1982 áprilisában meghívást kapott a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár igazgatói állására, így került családjával Szentendrére. Itt is nagy lelkesedéssel fogott a munkához, azzal a céllal, hogy a valóságban is kipróbálhatja mindazt, amiről elméletben beszélt az egyetemen. Emellett a honismereti munkát is folytatta Pest megyében – hatalmas ötletet látva a Dunakanyar kulturális életének fellendítésében. Kezdeményezésében partnerre talált Szőke Mátyásban, a visegrádi Mátyás király Múzeum igazgatójában, s együtt kezdtek hozzá a *Visegrádi Palotajátékok* ötletének megvalósításához. A korabeli lovagi költészet, a középkori zene és tánc gyöngyszemeinek föllevenítése tartalmas kulturális értéket jelentett, amelyet lovagi torna tett még feledhetetlenebbé. E tevékenységek mellett is folytatta tudományos kutató munkáját a váci római katolikus egyházmegye levéltárában, feldolgozva annak kéziratárát, ami az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában jelent meg 1990-ben.

Élete újabb állomására, a Művelődési Minisztérium Közművelődési Főosztályára 1987. január 1-jétől került, ahol ismét nagy tervekkel látott munkához. Országjáró útjain előadásokat tartott a közművelődés lehetséges irányairól, a Népfőiskolai Társasággal összehangolt hatalmas lehetőségekről. Az 1990-es választások után – már mint megbízott főosztályvezető – újabb lehetőséget kapott tervei megvalósításához. A megyei művelődési intézmények felszámolása azonban ellehetetlenítette a kistélepülések szakmai-anyagi háttérét, ezért megvált tisztségétől és 1992 márciusában a Magyar Országos Levéltárba ment, ahol nagyon jól érezte magát a polgári kori osztályon, később főigazgató-helyettesként az intézmény élén. Több tucat, a helytörténetet gazdagító irást készített az 1848–1849-es szabadságharc bukása és a kiegyezés közötti időszak királyi biztosai iratanyagának, majd az Erdélyi Főkormányzék tevékenységének kutatásából. A korhoz kapcsolódó igazi ismeretterjesztő, honismereti munkát az a határon túlra is kiterjedő vetélkedő jelentette, amelyet az Országos Levéltár hirdetett meg a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Hadtörténeti Intézet és Levéltár valamint a Honismereti Szövetség közös rendezésében. Ismét hatalmas siker volt – több száz, a legkülönbözőbb korosztályú csapat küldte vissza a válaszokat, amely feldolgozását követően a legjobb húsz ötfős csapat mérte össze tudását a Hadtörténeti Múzeumban rendezett országos döntőn. Örült a csillogó szemek látványának, a mindenre kiterjedő, megalapozott tudásnak, a gyarapodó helytörténeti ismereteknek.

A Honismereti Szövetség Elnökségének tagjaként a levéltárban is segítette a helytörténeti kutatómunkát a témák gyors megtalálásában, a kutatásra vonatkozó szabályok megismerésében. Ezt segítette az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán tartott szemináriumok tartásával is, ahol a joghallgatókat arra készítette fel, hogy a levéltárban úgy kutassanak a jogi vonatkozású anyagokban, hogy azok helytörténeti vonatkozásait is mindig vegyék figyelembe. A Honismeret folyóiratban megjelent tanulmányaival segítette a helytörténeti kutatómunka szakmai Mint az Elnökség tagja, elsődleges és örömteli feladatának tekintette a fiatalság honismereti munkájának segítését. Leleszen vállalta az ifjúsági honismereti akadémiák szervezését, szakmai irányítását, a diákok dolgozatainak gondozását, a Honismeret folyóiratban való megjelenését. Részt vállalt az egész Kárpát-medencére kiterjedő honismereti-művelődéstörténeti vetélkedők szervezésében, a zsűri szakmai munkájában, a honismereti mozgalom egészében.

Szellemi hagyatéka nem csupán tudományos tevékenységéből fakad. A honismeret érdekében munkálkodó, a köz érdekeit szem előtt tartó, a tudást minél szélesebb körben átadni akaró tevékenysége, személyisége hiányozni fog a Honismereti Szövetség életében.

Bartha Éva

Éri István (1929–2009)

Ismét kevesebben maradtunk: elment közülünk egy kiváló ember – Éri Pista barátunk, és sok beosztottjának a „Fönöke” Igen, azt lehet mondani, hogy igazi főnök volt, olyan, amilyent de sokan szeretnének maguknak... A rá emlékezők sokféle módon őrzik vele kapcsolatos élményeiket, mint ahogyan ünnepi alkalmakkor, évfordulós köszöntésekkor is igen sokféle tevékenységét idézték, dicsérték. Ilyenkor félig komolyan gyakran válaszolta: Nem szeretem hallani az élő embernek szóló nekrológokat...

Az egyébként is változatos XX. században, mondhatni, igen rendhagyó volt az életútja. Ez jellemzi alkotó évtizedeit is, hiszen mi is volt valójában? Fantasztikus polihisztor: régész, történész, tudományos kutató, műemlékvédő, közművelő, szervező-menedzser, kiadvány- és lapszerkesztő-alapító, értéket

remtő és megőrző muzeológus és így tovább. Ezért ismerik olyan sokan itthon és a nemzetközi „szakmában” is.

Rendhagyó élete olvasóink előtt is közismert, hiszen „nyíltisakos ember”-ként élt, nem volt félni és titkolnivalója senki előtt, sőt igaza tudatában valódi fenegyerekként szállt szembe azokkal, akik nyíltan vagy a háta mögött igyekeztek gátolni terveit megvalósítását.

Büszkén emlékezett családjára, amelynek tagjai a Kárpát-medence szinte minden nemzetiségét képviselték. Ez a sokféle vér a szentistváni intelmek alapján pozitív módon sűrűsödött össze Éri Pista ereiben és adta az anteuszi erőt dolgos életéhez. A pécsi diákevek után a pesti bölcsészkaron érte az első ponton, amikor az ötvenes évek diákvezérei kizárják a kollégiumból. Siránkozás helyett gyorsan talpra áll: elmegy a kénsavgyárba segédmunkásnak. Az ottani józan vezetők hamar felismerik, hogy ez a fiú többre képes, ezért szakmunkás-tanfolyamra küldik, majd immár „munkaskáderként” javasolják a bölcsészkar esti tagozatára. 1952-ben jelenik meg Drégelyvár ostromának 400. évfordulójára írt megemlékezése a Szabad Nép-ben, amelyet büszkén tüztek a falíújságra a kénsavgyáriak. Ezzel a cikkel jelentkezett a Nemzeti Múzeum igazgatójánál is, aki azonnal alkalmazta az ambiciózus fiatalembert. Így lett középkori régész, így kezdődött az a hatéves szakasz, amely alatt végigjárta úgyszólván az egész országot vonaton, kofahajón, biciklin vagy gyalog, és fáradhatatlanul kutatta, gyűjtötte az elmúlt századok emlékeit. Gyakran nézték szántási ellenőrnek, de amikor látták, hogy csak a cseréptöredékeket gyűjti, a parasztok is barátságosan fogadták... Nagyszerű kapcsolatteremtő képességének köszönhetően már ekkor sokan ismerték, és barátként fogadták Kisvárdától Nagykanizsáig.

1959-ben került a Műemlékfelügyelőséghez, és élt Nagyvácszonyban, ahol a vár és a többi emlék „revitalizációján” dolgozott. Közben DISZ-titkárként 1955-ben a Petőfi Kör egyik alapítója. A Balatonfelvidék és Veszprém megye értékes, műemlékekben gazdag pannon tája teljesen magához kötötte, és lelkesen vetette magát abba az értékmentő munkába, amely ekkor szerencsésen kapcsolódott a fellendülő belső idegenforgalmunkhoz.

A jószemű veszprémi vezetők felismerték Éri István szakmai kvalitásait, és alig 30 évesen a megyeszékhely múzeuma igazgatójává nevezték ki, majd rábízta a Veszprém Megyei Igazgatóságot is, amelyet 12 évig irányított. Itt vált igazán „főnök”: szervezőképessége, munkabírása, karizmatikus kisugárzása mindenkit lenyűgözött. Vezetése alatt került sor több helyi kiállítóhely, múzeum megújulására, folyóiratok indítására, tudományos konferenciák szervezésére stb.

Tevékenysége megnyerte a kor politikai vezetőinek tetszését is: a megye kiállításait rendszeresen látogatták az állami díszvendégek, az etióp császártól Fidel Castróig, de végigkalauzolta vendégeit a helyreállított balatonfelvidéki romtemplomokon, római villákon, a kis falumúzeumokig... Ezt a támogató „hátszelet” nagyszerű diplomáciával használta fel szakmai terveit megvalósításához és olyan mellőzött művészek bemutatkozásához is, mint *Borsos Miklós, Egry József, Tóti Imre, Kondor Béla, Gorka Livia* és mások.

1973-tól a fővárosban dolgozott a Múzeumi Restauratori és Módszertani Központ vezetőjeként, majd a Központi Múzeumi Igazgatóságra került. Ezekben az években kiszélesedtek azok a nemzetközi szakmai kapcsolatok, amelyek „hidat vertek Kelet és Nyugat között a műtárgyvédelem szakterületén.” Éri István egyre növekvő szakmai elismertségét jelezték azok a meghívások, tanulmányutak, amelyek során bejárta a világ múzeumait, és az ottani tapasztalatokat igyekezett átültetni a hazai gyakorlatba. Egyike volt azoknak, akik már ezekben az években szorgalmazták pl. a számítógépes feldolgozás szükségességét, a jelenkori tárgyi emlékek gyűjtését, valamint a sokak által gáncsolt helyi gyűjtemények létrehozását, szakmai segítségét. A gyakran kidobásra ítélt „ócska kacsatok” megóvása érdekében mondta: „*E tárgyak hiányában az utánunk következő nemzedékek kevesebbet fognak tudni rólunk, mint mi... az őskorról... mindennek lehet muzeális értéke.*”

A múzeumról azt vallotta, hogy „*nem csak régi tárgyak halmaza, hanem összekötő kapocs a jelen és a múlt között.*” Ezért a szakmai színvonal emelése érdekében is tartotta alapvető feladatnak a gyakran „képesítés nélküli” muzeológusok, restaurátorok egyetemi szintű képzését, még akkor is, amikor az „illetékesek” elzárkóztak a „köcsögragasztók” befogadásától.

Honismereti szempontból korszakos érdeme volt a *Tájak-Korok-Múzeumok mozgalom* életre hívásában, amelyben összehozta a turisták, a műemlékesek és a muzeológusok csapatait a pedagógusok, könyvtárosok, népművelők lelkes tagjaival. A mozgalom 1977-ben indult az ország kb 1200 természeti és kulturális látnivalóját felkereső „bélyegzős játékkal”. Ehhez százezres példányban készült el a „*Magyarország látogatható múzeumai, műemlékei, természetvédelmi területei*” című térképes kiadvány és a „Részvételi lap” a látogatások igazolására. A lelkes résztvevők bronz-ezüst-arany fokozatú jelvényt és

ingyenes múzeumi belépésre jogosító igazolványt kaptak. Tízezrek vettek részt ebben a nagy ország-megismerő játékban, amelynek során „cél tudatosan járták az országot” és eljutottak eddig ismeretlen „istenhátamegetti” helyekre, ahol a helyi gyöngyszemekkel ismerkedhettek meg

A mozgalom keretében jeles évfordulókhoz kötődő honismereti játékok, pályázatok, szaktáborok kapcsolódtak. Az elmélyültebb kutatómunkát a „vándorkönyves” pályázat mesterremekai bizonyították.

1979-ben – a német egyházi könyvsiker-sorozat mintájára – indította el Éri István a *TKM Kiskönyvtár sorozatot*, amelynek szerzői a tudományos ismeretterjesztés kiváló szakemberei voltak. A jól használható, olcsó zsebkönyvek milliós példányszámot értek el, többet – tekintettel a növekvő idegenforgalomra – le is fordítottak idegen nyelvekre. Ez a sikersorozat adott példát a felvidéki és erdélyi kiadóknak hasonló vállalkozásra.

A múzeumügy képviselőjeként 1991-ben létrehozta a *Magyar Múzeumi Egyesület Pulszky Társaság*ot, amelynek 1998-tól közfelkiáltással megválasztott tiszteletbeli elnöke volt.

Éri István alkotásai a kulturális és tudományos élet számos területén maradandó és követendő nyomokat hagytak. Célként fogalmazta meg: A holnapért ma: jelet hagyni a világban! Az akadályok leküzdésében tanúsított elszántságát kortársai is elismerték, mondván: – Nem csak tudta, hogy mit kell tennie, de végre is hajtott, amibe belefogott!

Élete vége felé így összegezte több évtizedes tevékenységét: „*Magyarságomat bizonyítottam... a sváb-rác-morva-magyar nagyszülői kör paraszti és proletár közegéből világnézetet és hivatástudatot fabrikáltam magamnak, kimondatlan elvárásokat teljesítettem romantikus lélekkel, egy kicsit mindig hátratekintve, hogy mit szólnának eleim, ha látnák.*”

Kedves Pista! Nagyon büszkék lennének és lehetnek Rád, mint ahogyan mi is büszkék vagyunk arra, hogy kortársaid és alkalmasint munkatársaid is lehettünk.

Dr. Tóth József

Dr. Szilágyi Ferenc

Életének 82. évében 2010. február 17-én elhunyt dr. Szilágyi Ferenc professzor, a jeles nyelvész és irodalomtudós. Szülőföldje, Gyoma fogadta be hamvait, ahonnan az életút 1928. november 12-én elindult. Nemcsak fizikailag, hanem szellemi értelemben is bezárult a kör, s most úgy gondolunk reá: teljes életet élt, maradéktalanul teljesítette küldetését.

Tehetsége a békési városka református központi népiskolájából és Mezőtúr református gimnáziumából a budapesti egyetemre, az Eötvös Kollégiumba röpitette, ahol 1953-ban szerzett magyar-angol szakon középiskolai tanári oklevelet. A történeti nyelvtudomány tudósa, Pais Dezső professzor vezette be a nyelvészeti kutatásba, s szeretette meg vele a filológiát, mely egész szakmai pályájához biztos alapot adott. Mohácson és Miskolcon belekóstolt a tanári munkába, de hamarosan a tudomány szolgálatát vállalta föl. 1953 és 1970 között – néhány éves megszakítással – a Nyelvtudományi Intézet munkatársa volt, dolgozott a Petőfi Irodalmi Múzeumban, majd pedig 1974-től 1993-ig a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem kutatóprofesszoraként az irodalomtudománynak, a Csokonai-kutatásnak élt. Pályája csúcspontját és lezárását a Károli Gáspár Református Egyetem tanszékvezető tanáraként, a bölcsészettudományi kar dékánjaként végzett munkája jelentette, hogy azután nyugalomba vonulva visszatérjen a szülőföldre, ahol felesége a nyugodt otthont, az alkotó légkört mindvégig biztosította számára. 1958-ban bölcsészdoktori oklevelet szerzett, 1966-ban a nyelvtudomány kandidátusa, 1994-ben az irodalomtudomány doktora fokozatot kapta meg, tudományterületein nagy szakmai tekintéllyel rendelkezett.

Sokoldalú tehetsége több területen is sikerrel megmutakozott. Érettségiző túri diákként jelent meg nyomtatásban első verse, egyetemista költőként pedig Szabó Lőrinc igen tehetségesnek nevezte. Kutatói feladatai ugyan más útra térítették, de a lírikus tovább élt benne. 1990-ben „Csalánok és ibolyák” címmel jelentek meg klasszikus formában írt epigrammái, 1994-ben „Világ csodája” című kötetnyi versciklusában 1956 emlékét idézte meg, 1996-ban „Parainesis epigrammatica” című kötete folytatta sort, 2004-ben „Hévízi csodató” címmel bocsátotta ki verseit, 2009-ben pedig egészen egyedi kötettel jelentkezett: „Magyar Athenas” címmel foglalta versekbe a régi magyar irodalom alkotóinak és alkotá-

sainak értékeit (a kezdetektől 1766-ig). Azt mondhatjuk tehát, hogy Szilágyi Ferenc alkotói útja költőként indult és zárult. Veretes, igen gazdag nyelvi leleménnyel írt disztichonjai a haza és az anyanyelv rendületlen szeretetéről, nemzeti kulturális örökségünk mély átéléséről és hű közvetítéséről tesznek bizonyosságot. Meggyőződése volt, hogy irodalmi és nyelvi műveltségünk drágakövei megtartó erőt képviselnek. Mint írta: "bárhova is jussál, ha szivedben hordod e kincsöd: / por s hamu helyin is ott él, ragyog egyre Honod".

S a honi kultúra foglalkoztatta tudós kutatóként is. Diákok, főiskolások százai tanulták meg népszerű könyveiből a magyar nyelv gazdagságának, árnyalatainak megbecsülését. „A magyar szókincs regénye” (1974), „A magyar szó költészete” (1978), „A magyar mondat regénye” (1983), a „Sokféle neveknek magyarázata” (1987) és a „Fejtsünk szót!” (1993) lapjain egyszerre tudta bemutatni anyanyelvünk változatosságát, erejét és műveltségünk sajátos gyökereit. „Deákok tüköre” címmel a régi magyar iskolázás belső világába vezetett be (1986); remek és hiteles életrajzot írt „Főnixmadár” címmel Zrínyi Miklósról, a költőről és hadvezérről (1968). Sokat tett Kazinczy még feltáratlan írói hagyatékának megismertetéséért, hiszen ő rendezte sajtó alá az eredeti kéziratból könyv alakban először „A természet oeconomiája” című értekezést (1989). A „Sophie” című, Kazinczy szövegeiből összeállított „levélregény”-ben (1984) és „Az én életem” című önéletrajzi kötetben (1987) pedig bőséges jegyzetapparátussal kísérvé tett közzé addig ismeretlen dokumentumokat. Segített abban, hogy Berzsenyi Dániel („Forr a világ”, 1976) és Kazinczy Ferenc („Jót s jól!”, 1981) írásai, gondolatai népszerű, breviáriumi formában a fiatal olvasók elé kerülhessenek.

Sokszínű munkássága két központi alakjának azonban kétségkívül Körösi Csoma Sándort és Csokonai Vitéz Mihályt tekintetjük. Töle tudjuk, hogy Csoma Sándor hősiése máris diákként megragadta képzeletét, s emberileg is mélyen hatott rá az a nagy vállalkozás, az az önmegtagadó nagy filológiai teljesítmény, amely a tibeti kultúra és nyelv máig leghitelesebb szótárát és nyelvtanát hozta létre. „Körösi Csoma Sándor hazai útjai” (1966), „Így élt Körösi Csoma Sándor” (1977), „Körösi Csoma Sándor élete nyomában” (1987) és a „Bölcsőjét kereste magyaroknak” (1992) című könyvei nagy példányszámban jutottak el olvasók több nemzedékéhez.

Amikor Csokonai Vitéz Mihály halálának 150. évfordulóján elhatározták összes művének szövegkritikai, tudományos kiadását, Szilágyi Ferenc kapott megbízást Csokonai teljes költői termésének hiteles föltárására, és ő négy évtizedes, szívós munkája során sikerrel teljesítette feladatát. A költemények öt kötetes, jegyzetes szövegkiadásában kamatoztathatta nyelvészeti és irodalomtudományi felkészültségét. Hatezer nyomtatott oldal került ki keze alól Csokonai élményt jelentő, bár fáradságos, alázatot követelő szolgálatában. A Csokonai életmű megismeréséhez ugyanis tartalmas tanulmányköteteivel is hozzájárult. 1974-ben „Csokonai dunántúli tájszógyűjtése” című könyvével jelentkezett előbb, majd 1981-ben „Csokonai művei nyomában” címmel adta ki tanulmányait. Irodalomtörténeesként még tovább két kötetben adta közre eredményeit: „Az Ész világa mellett...” (Tanulmányok a magyar felvilágosodás irodalmáról, 1998), illetve „A magyar irodalom története a felvilágosodástól napjainkig” (2004).

Csak köteteit említettük itt, pedig a termékeny pálya termésének javarésze periodikákban, szakfolyóiratokban került a közönség elé. Szívesen vállalkozott arra, hogy napilapok, hetilapok kulturális rovatában terjessze a magyar irodalmi és nyelvi kultúra értékeit. Irodalmi és tudományos műveiről egy Debrecenben (1988-ban) és egy Budapesten (1998-ban) megjelent személyi bibliográfia ad számot, az ezek lezárását követő bő évtized azonban tovább gyarapította az életművet. S akkor még nem is szólnunk az előadói pulpituson, az egyetemi katedrán elhangzott előadásairól, amelyek egy nagy anyagismerettel rendelkező színes egyéniséggel hatottak mindig.

A magyar honismereti mozgalom is jeles személyiségei között tartja számon dr. Szilágyi Ferencet. Egyrészt azért, mert ott volt mindenütt, ahová hívták, hogy a hon helyi kincseiről szóljon, másrészt meg azért, mert életfelfogásának, érték szemléletének középpontjában hazai kultúránk óvása, gyarapítása állt. Nem panaszkodott, amikor őseitől örökölt hite, meggyőződése miatt hátrátétel volt az osztályrésze, vállalta a gályapadot, a régi kéziratok, könyvek fölé hajló aprómunkát is, ha ezzel hasznos tevékenységre lelt. Alvinczi Péter nyomán versbe foglalta Bocskai testamentumát, amit maga is teljes mértékben átérezett: „Egyszer jő a halál, s mindenképp szembe találjuk: / inkább illik azért oly okon égni tövig, / annak, kiben a hit s nemzetje-, az árvahazája- / féltő lélek gyúlt s szítva szívét, lobog ég...” Szilágyi Ferenc is így gondolta, ezt vállalta; tudva földi létünk végsőségét, nemzetföltő lélekkel, szolgálattal töltötte a számára kiszabott időt. Nyugodjék hát békében, emlékét megőrizzük.

Kováts Dániel

Roxin László

„– Ez a hegy kopasz – mondja a keleti oldalon lakó ember –
nincs rajta egyetlenegy fa sem!
– Ezt a hegyet sűrű erdő borítja – jelenti ki a nyugati oldalon lakó.
Mielőtt hajba kapnál valakivel emiatt, vedd a fáradságot és sétáld át
a hegy másik oldalára is.”
(Wass Albert)

Egy dicstelen nap ötödik évfordulóján kezdem el írni ezt a megemlékezést, mégsincs miért rossz érzéseim legyenek. Olyan emberre emlékezni gyűltünk ma össze, akinek ugyanúgy nem tetszett mindaz, ami 2004. december 5-én történt, ahogy nekem, merthogy egyaránt fáj neki mindaz, ami a magyarnak, s egyaránt tudott megmaradni jó románnak. Meg is gyűlt a baja mindazokkal, akiknek csak az egyik, vagy csak a másik érzékenysége került előtérbe. De erről majd talán később.

Roxin László a „legrománabb” magyarországi faluban, Méhkeréken született, a második világháború utolsó hónapjaiban: 1944. december 27-én. Apai nagyapja, Rokszin János, köztiszteletben álló bíró volt ugyanitt, édesapja, György és édesanyja, a közeli Nagyszalontáról való Bélteki Anna házasságából származó első gyermekek volt László. A család számos tagja máig méhkeréki.

A kibocsátó közösség a legtöbb esetben meghatározza egy ember világlképét. Roxin László jómódú román ortodox család sarja. A jómódúság az ő esetükben középbirtokosságot jelentett, amit bizony az 50-es években olyannyira nem néztek jó szemmel, hogy rendőri segédlettel, brutális módon kergették el őket a családi házukból. Egy, két évtizeddel ezelőtti interjújában akadtam a következő, szépirodalmi igényű, megrázó néhány mondatára erről: „Tanya, vadkörte és Csucus, a kutya. Aki nagy, fehér méltóságában teljes odaadással és figyelemmel vigyázott kicsiny gazdjára, mikor az a réten összegyűlt, meleg esőtavacsákában lubickolt. Csucusat később valaki lelőtte, a tanyánkat szétrombolták, öreg fáinkat kivágták, és mély, hűs vizet adó kutunkat betemették. Pusztá maradt a helyén.”

A leseper padlás után két ló, egy tehén s tyúkuk maradtak, hogy rövidesen az utóbbi jószágok, a szalonna, a bab is elmaradozzon. Meg kellett becsülniük a nagy nélkülözésben a földeken összeböngészett répát és a szegény ember tehene, a kecske adta kevés tejet is. Megőrizték ugyanakkor a görögkeleti hitüket, Laci szépen mondta a verset még a templomban is anyanyelvén, hiszen annak idején, Méhkeréken jóformán csak románul beszéltek az emberek. A jól tanuló és sportoló gyermeket a korszellem ugyanakkor „kezelésbe vette”: úttörővezetőt faragtak belőle, majd a községi párttitkár közbenjárására bekerült a gyulai román gimnáziumba. Ahogy egy kéziratában olvastam, akkor még a régebben város-házának használt, romantikus stílusú műemléképület lépcsőit koptatták, később került tető alá a gyönyörű, ma is működő, Bálcescuról elnevezett, tizenkét évfolyamos tanintézet.

Szerette a várost, örömmel tért mindig vissza, ahová ifjú kora számos szép emléke fűzte, és saját szavai szerint „amely megtanított nemzetiségek között élni, hazában, népben gondolkodni és dolgozni (...) Gyulát először a lucernásszekér tetejéről, édesapám mellől pillantottam meg, a vásár felé vezető úton. Elkápráztattak a város emeletes házai, a hatalmas templomok. Mennyire mások a városi emberek: jobban öltözöttek, az iskolások egyenruhában s egyik sem jár mezitláb. Amikor a vásári forgatagban közéjük keveredtem, nem szólítottam meg őket, mert a nyelvem nem fordult rá úgy a magyar szóra (...) S később jött a nagy nap, 1959. augusztus 31., amikor édesapámmal elmentem beiratkozni a gyulai Nicolae Bălcescu román gimnáziumba, és a diákotthon lakója lettem (...) Gyula szépítéséért, mai hírnevéért mi, akkori román gimnazisták is dolgoztunk. Szabad időben a többi iskola diákjai és sok gyulai felnőtt – munkások, értelmiségiek – mellett ástuk a leendő fürdőmedencék helyét, rendeztük az ősi vár környékét, bontottunk rozoga házakat, hogy legyen hely az újaknak.”

Az érettségi után felvételt nyert az ELTE bölcsészettudományi karán a magyar–román szakra. Már egyetemi tanulmányai elején elvégezte az IBUSZ idegenvezetői tanfolyamát, az ott szerzett történelmi, művészettörténeti és külpolitikai ismereteit nemcsak a nyári csoportvezetésekkel, hanem későbbi pályáján is kamatoztatni tudta. Oklevele birtokában azonnal újságírói pályára került, gyakornok lett az akkor egyetlen hazai román lapnál, a Foia Noastră-nál. Elvégezvén a MŰOSZ kétéves újságíró-iskoláját, külpolitikai tagozaton, kinevezték a lap munkatársának. Ott, ahol tulajdonképpen a középiskolás kora óta publikált, ezután főleg kulturális, irodalmi jellegű interjúkat, riportokat, verseket, novellákat közölt.

Első magyar nyelvű riportja 17 éves korában, a Békés megyei Népiújságban jelent meg. 1968 után, gyakorlatilag egész életén át kétnyelvű újságíró volt: anyanyelvén itthon és Romániában közzétett írá-

sai mellett rangos magyar nyelvű, országos folyóiratokban, napilapokban jelentek meg többek között a hazai kisebbségek életét bemutató riportjai, interjúi, irodalmi riportjai. E téren nemigen találunk hozzá hasonló életművet jelenkori sajtótörténetünkben. Saját szavaival: „ígyekeztem minél többet tenni a két kultúra, a két nép érdekében”, szép példája ennek a „Muguri” („Rügyek”) című magyarországi román szépirodalmi antológia, amely első fecske a hazai kisebbségek II. világháborút követő időszakában.

1971-ben a lap Gyulára költözött, ő azonban inkább Budapesten maradt. 1979-ig a Hírlapkiadó Vállalatnál két üzemi lapot szerkesztett, azon túl külpolitikai cikkeket küldött a Magyar Hírlapnak és a Magyar Nemzetnek. Főleg belpolitikai és kulturális írásait rendre olvashattuk a különböző nemzetiségi lapok, a Pest Megyei Hírlap, a Képes Újság, az Ország – Világ, a Film – Színház – Muzsika és más lapok hasábjain.

1980 után a rendszerváltozásig a Pallas Lap- és Könyvkiadó kiadásában, több idegen nyelven jelent „Magyar Hét” című kétheti, majd hetilapnak a román mutációját, a „Saptămină din Ungaria”-t ő indította be, majd szerkesztette a megszűnéséig. Tudomásunk szerint a hét változat közül ez a lap bizonyult a legszínvonalasabbnak. Párhuzamosan alkalmat nyílt a külpolitikai újságírósága csúcsát jelentő „Aspecte din Ungaria” című bulletin létrehozására. A magyar külügyminisztérium adta ki ezt a bukaresti nagykövetségen terjesztett lapot, amelynek a szerkesztője, később felelős szerkesztője lett Roxin László. Amíg a hetilap elsősorban idegenforgalmi, bel- és külpolitikai, gazdasági cikkeket közölt, a bulletin ezek mellett igényesebb, elemző írások, színes anyagok megjelentetésére is vállalkozhatott. Mindkét lapot szívesen vették kézbe a hazai és a romániai olvasók, terjesztésükben a nagykövetségen és a konzulátuson kívül a HUNGEXPO, több idegenforgalmi cég és szálloda is részt vett.

Civil kisebbségi életének máig maradandó alkotása a harmincéves Budapesti Román Egyesület. Az 1980-as évtizedben még Budapesti Román Klub néven működött a nemzetiségi szövetségek Nagymező utcai székházában. Ismeretségünk kezdete is erre az időszakra esik, amikor is – mint kisebbségkutató –, előadást tartottam e körben a meghívására. A klub elnöke Szilágyi Péter volt, mellette Roxin László a titkári feladatokat látta el, az 1990-ben egyesületté alakult közösség már őt választotta elnökévé. A legnagyobb múltú és legnépesebb tagságú fővárosi román szervezet az anyanyelv és a kultúra sokoldalú ápolása mellett, a románság kultúrája iránt érdeklődő magyar családtagokat és érdeklődőket is befogadja. A nemzeti kizárólagosságokban gondolkodók szemét ez a gesztus máig csípi, pedig a többségi tengerben a megmaradás egyik lehetséges stratégiáját választották.

A kisebbségi törvény elfogadása, 1993 után bekapcsolódott az önkormányzati munkába, a Budapest-terésvárosi román önkormányzat az elnökét vesztette el személyében. Emellett számos román önkormányzat tevékenységét segítette íróként, rendezvényszervezőként, nyelvtanárként, de tagja volt a fővárosi és az országos önkormányzatnak is.

Első házasságának felbomlása után kötötte össze az életét Roxin Annával. Házasságukból született kislányuk Anna Ilona, vagyis Ina kilenc éve született, és az édesapa kívánságára, a görögkeleti vallás szertartásai szerint keresztelték meg. A szülők fontosnak érezték a román nyelv átadását is, a gyermek máig két kultúrában nevelkedik. Anna asszony kezdettől fogva részt vesz az egyesület, utóbb a román önkormányzatok munkájában, emellett több fővárosi kerület önkormányzati tisztviselőjeként is egyengette a kisebbségek – közöttük a románság – önazonosság-örzését.

Roxin László mint külső munkatárs a rendszerváltozás után is publikált a Foaia-ban, két cikksorozata – „Scrișoare din Budapesta” („Levél Budapestről”) és „Acele vremuri neuita” („Azok a felejthetetlen idők”) – népszerűségnek örvendett. Ennek ellenére egyes irigyei, ama intoléráns földijeinek egyike-másika összetűzet zúdított rá és feleségére már a 1990-es évek második felében, s azóta is. Különböző igaztalan vádakkal illették, elzárták előle az anyanyelvű publikálás lehetőségét, ami nagyon fájta neki. A gyalázkodás haláláig, sőt utána is kísérte, nem kímélve családját sem. Pedig, ahogy olvasom egy róla szóló visszaemlékezésben, „végtelenül tiszta, tisztességes ember volt. Inkább éhezett, de semmi olyan dologban nem vett részt, ami őt besározhatta volna (...) nagyon jóindulatú, sokrétű és nagy tudással bíró ember, az ellenségeivel is úgy bánt, mint a barátaival.” Keresztényi lelkiülettel és bölcsességgel megbocsátott nekik, bár a mérgezett nyílak előbb-utóbb vissza szoktak hullani a kibocsátókra.

Meglátásom szerint a fő bajuk az lehet vele és özvegyével, hogy nem volt hajlandó semelyikük sem kijátszani az egyik nemzetet a másik ellen. Azok, akiknek a célja bármely oldalról a konfliktusok kiélezése, azoknak szálla volt a szemében egy olyan ember, aki egész életében a magyar–román kapcsolatok egyengetésén fáradozott. A riporter, a külpolitikai újságíró, a szépiró Roxin László személyiségében elválaszthatatlan a románsága a magyarországiságától. Egyaránt felelősséggel viseltett írásaiban

és gyakorlati tevékenységében a saját kibocsátó közössége, a többi hazai nemzetiség és az ország egésze iránt.

Alig öt éve mutattuk be a Magyar Írószövetségben az „Azok a felejthetetlen idők” című gyűjteményes kötetét. Évekig csiszolgatta, napi nélkülözések mellett tette félre a reávalót, hogy azután saját kiadásban megjelentethesse 2004-ben. Egész sajtós életének lenyomata a kétnyelvű, több mint 300 oldalas könyv, amely műfaji sokoldalúságban mutatja meg a szerző képességeit és elkötelezettségét. Ríportok, versek, recenziók, elbeszélések, cikkek, interjúk, műfordítások sorjázna egymás mellett. Írásaiból süt a valamennyi kisebbség gondolai iránti fogékonyság, legyen az erdélyi magyar vagy cigány, hazai nemzetiség, moldvai gagauz, de akár hátrányos helyzetű település vagy társadalmi csoport tagja. Szinte pszichológusként hallgatta meg a legelesettebbek bajait is, osztotta meg velük az utolsó cigarettáját vagy falat kenyerét. Igazságérzete és az ifjúkorában kapott impulzusok kizárták nála az egyoldalú elfogultságok irányába való elcsúszást.

Hítvese jóban-rosszban társa volt élete utolsó, csaknem két évtizedében. Az együttes munkában nagyon sok mindent elsajátíthatott mellette a közéleti tevékenységekből, a különböző szempontok egyidejű figyelembe vételétől kezdve, a vezetési stílusokon át, a szervezés számos részfeladatáig. Ereje gyengülvén, Laci neki adta át a stafétabotot, úgy az egyesületi, mint az önkormányzati feladatok terén. Bár sokak véleménye szerint Roxin László lett volna a legalkalmasabb a Fővárosi Román Önkormányzat elnöki tisztének a betöltésére, állapota ezt már nem tette lehetővé. Mellé állt felesége megválasztásának, akinek a szavait idézem erről: „Halála előtti utolsó napokban gratulált, és átbeszélünk mindent. Megígértem, hogy mindazt, amiről álmodott és eltervezett, megvalósítani kívánt, de neki nem sikerült, továbbviszem (...) Utolsó szava a kórházi ágyon: 'Jó drum (utat)', fele magyarul, fele románul. Előtte még elmondta, hogy bárhová megyek, bárhol is legyenek, soha semmitől ne féljek, csak menjek az úton előre bátran, mert ami megtörtént, azt eltörölni, letagadni nem lehet, mert az már történelem. És egyesület mindig lesz.”

Ákár végszó is lehetne e megrendítő és egyben felemelő emberi feladatátadás és útbaigazítás, de még két gondolatot engedjenek meg. Többször beszélt László nekem arról, hogy dédelgetett álma a magyarországi nemzetiségi írókat egy közös szervezetbe terelni. El tudta képzelni ezt önálló egyesületként, de az Írószövetség szakosztályaként is. Tárgyalt erről több, különböző nyelven alkotó írotársával, mint leendő alapítókkal. Együtt is jártunk Kalász Mártonnal, aki a Magyar Írószövetség élén, maga is német származásúként, mellé állt a kezdeményezésnek. Laci engem is felkért a szerepvállalásra, de a napi tennivalók az ötletgazdát más irányba sodorták. Maradt tehát torzóban az amúgy eredeti elképzelés. A kisebbségi írástudók közül számosan tagjai az állampolgárságuk szerinti ország meg az anyaországi írószövetségének, de önálló szervezetbe vagy szakosztályba máig nem tömörültek.

A másik gondolat a címben is megfogalmazott hungarus jelző. A történelmi Magyarország szétdarabolásáig általános volt, de azután sem tűnt el teljesen a hazai kisebbségek tudatából ez az attitűd, miszerint jól megférhet egy emberben a saját nemzetiséghez, kultúrához, anyanyelvhez való kötődés a hazához, az országhoz, annak többségi nemzetéhez való kötődéssel. Nos, Roxin Lászlóban én ezt a kettős identitást tapasztaltam, s értékeltem nagyra. Büszkén emlegette a családját, amelynek első említése a XV. századból való, a tagjai pedig úgy éltek a magyarságban, hogy megtartották az önazonosságukat. A leghűségesebbnek a bevezetőben említett nagyapja, Rokszin János mutatkozott. Miként László egy interjújában elmondta: „Amikor rendezgetni kezdték a román-magyar határt, nem bírt belenyugodni – másokkal, a falubéliekkel együtt –, hogy földjeik a túloldalra kerüljenek. Amikor nagyapám azt hallotta, hogy bátyja odaát arra készül, hogy Méhkerék is Romániához kerüljön, kiharcolták, hogy földjük, falujuk Magyarországon maradjon (...) S ez nem legenda. Mint ahogy az sem, hogy eltűnt egy tanya a magyar-román határ közelében, amit annak idején egy Roxin János védett meg.”

Saját patriotizmusa e családi neveletésben gyökerezik. Jómagam is – sok egyéb mellett –, ezért becsültem őt, s állítható példaként a népe s mindannyiunk elé. Ne bántsa tehát senki Roxin Lászlót haló porában, különösen olyanok, akik emberként, egyidejűleg jó románként és magyarként a térdéig nem érnének föl...

Székely András Bertalan